

קרבן מנחה לה'

וּנְפֹשׁ כִּי תִקְרִיב קֶרְבַּן מִנְחָה לַה' סֹלֶת יִהְיֶה קֶרְבָּנוֹ וְיִצַק עָלֶיהָ שְׁמוֹ וְנָתַן עָלֶיהָ לְבָנָה: (ויקרא ב א).

ויקרא רבה פרשה ג סימן א¹

"ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' " (ויקרא ב א). ר' יצחק פתח: "טוב מלא כף נחת ממלוא חופניים עמל ורעות רוח" (קהלת ד ו). טוב מי שהוא שונה שני סדרים ורגיל, ממי ששונה הלכות ואינו רגיל; אלא "ורעות רוח" – רעותו להיקרא בן הלכות.² טוב מי שהוא שונה הלכות ורגיל, ממי ששונה הלכות ומידה ואינו רגיל; אלא "ורעות רוח" – רעותו להיקרא בן מכילות.³ טוב מי שהוא שונה הלכות ומידה ורגיל, ממי ששונה הלכות ומידה ותלמוד ואינו רגיל; אלא "ורעות רוח" – רעותו להיקרא בר אולפן.⁴ טוב מי שיש לו עשרה זהובים נושא ונותן בהן ומתפרנס בהן ממי שהולך ולווה בריבית. במשל אומרים: הלווה בריבית מאבד את שלו ולא שלו; אלא "ורעות רוח" – רעותו להיקרא פְּרָגְמָטוֹן טָא.⁵ טוב מי שהולך ופועל ועושה צדקה משלו, ממי שהולך וגוזל וחומס ועושה צדקה מְשָׁל אחרים. במשל אומרים: מנאפת בתפוחים ומחלקת לחולים; אלא "ורעות רוח", רעותו להיקרא בן מצוות.⁶ טוב מי שיש לו גינה מזבלה ומעדרה ומתפרנס ממנה, ממי שהולך ונוטל גינות של אחרים למחצה. במשל אומרים: השוכר גינה – אוכל ציפורים, השוכר גינות – אוכלים אותו ציפורים; אלא "ורעות רוח" – רעותו להיקרא בעל אוסיות.⁷ ר' יצחק פתר המקרא בשבט ראובן ובשבט גד. בשעה שנכנסו שבט ראובן ובטבט גד לארץ וראו כמה בית זרע יש בה, כמה בית נטע יש בה, אמרו: "טוב מלא כף נחת" בארץ, "ממלא חפנים" בעבר הירדן; אלא "ורעות רוח" – רעותם הייתה. זהו שכתוב: "ויתן את הארץ הזאת לעבדיך לאחוזתה" (במדבר לב ה). חזרו ואמרו: לא אנו בחרנו לנו?

דבר אחר: "טוב מלא כף נחת" – זה קומץ מנחה נדבה של עני. "ממלא חפנים עמל" – זו קטורת סמים דקה של ציבור. אמר הקב"ה: חביב עלי קומץ מנחה נדבה של עני, ממלא חפנים קטורת סמים דקה של ציבור, שזו טעונה כפרה וזו אינה טעונה כפרה. ואיזו זו? זו עשירית האיפה: "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סולת יהיה קרבנו."⁸

שם סימן ג

רבותינו ור' שמעון בן יוחאי.⁹ רבותינו אומרים: כל הכפרות הראה לו הקב"ה לאברהם אבינו, חוץ מעשירית האיפה. ר' שמעון בן יוחאי אומר: אף עשירית האיפה הראה לו הקב"ה לאברהם אבינו. נאמר כאן: "וכפר עליו

¹ שני מדרשי יסוד יש לנו על ספר ויקרא המכסים את הספר במלואו, על כל עשר פרשיותיו - מויקרא ועד בחוקותי; ועל כל עשרים וחמישה סדריו (בשיטת הקריאה הקדומה בארץ ישראל) - מויקרא ועד איש כי יפליא נדר. שני מדרשים אלה הם: מדרש תנאים בשמו ספרא או תורת כהנים; ומדרש אמוראים - ויקרא רבה. שניהם מדרשי ארץ ישראל מובהקים. הפעם נתבשם ממנחתו של מדרש ויקרא רבה ונתמקד בפרשה ג המוקדשת לקרבן מנחה הפשוט והצנוע. נשתדל למעט בהערות משלנו, על מנת שלא לפגום בניחווחות המדרש ובשמיו, אשר הוא מקוטר מור ולבונה ויש בו "מפלל אֶבְקֶת רוֹכֵל" (שיר השירים פרק ג פסוק ו).

² הדרשן מעדיף את מי שלומד את התורה עפ"י סדרי המשנה ("שונה"), גם אם הוא מכיר רק שני סדרים, אבל הם שגורים על פיו ("רגיל"), על פני מי שלומד הלכות פסוקות, גם אם הם מקיפות את הש"ס כולו, אבל אין הן שגורות על פיו. אבל הדרשן גם מכיר ברצון ללמוד את התורה עפ"י הלכותיה (ולא משניותיה) והוא מרכז את הביטוי "רעות רוח" למילה רעווא - רצון בארמית.

³ ההשוואה כאן היא בין מי שלומד הלכות ובין מי שלומד הלכות ומידות שבהן התורה נדרשת. ומכאן, אגב, מקור לשם "מכילתא" כמדרש. רבי ישמעאל, בעל המכילתא, הוא גם שקבע את שלוש עשרה המידות בהן התורה נדרשת (ספרא ברייתא דרבי ישמעאל פרשה א).

⁴ לא ירדנו עד סוף דעתו של הדרשן לגבי הדרגות השונות בלימוד תורה: שונה, בן הלכות, בן מכילות ובן אולפן. ומדוע הממעיט הרי זה משובח ומה כאן "רעות רוח". והמאיר עינינו יבורך.

⁵ סוחר.

⁶ ראה שמות רבה לא יז: "נבהל להון - אמר ר' יצחק: זה שהיה מלוה בריבית, שהיתה עינו צרה להלוות לישראל בלא רבית; ולא ידע כי חסר יבואנו - כמו שכתוב: מרבה הונו בנשך ותרבית לחונן דלים יקבצנו (משלי כח ח). ואיזה חונן דלים? זה עשו. וכי עשו חונן דלים הוא? והלא עושק דלים הוא! אלא כגון הגמונים ודוכסים ואפרכין, שהן יוצאין לעיירות וגוזלין ובוזזין. וכשהם חוזרין אומרים הביאו לנו עניים ונפרנסם, והמשל הדיוט אומר מנאפת בתפוחים וחולקת לחולין". למרות ההשוואה הלשונית הברורה, נראה שהמדרש שלנו פחות חריף ממדרש שמות רבה. בכל הדוגמאות שראינו, וגם אלה שיבואו בהמשך, הביקורת היא על אדם ששואף לעשות מעבר למידה, בבחינת תפסת מרובה לא תפסת, אבל שאיפתו ורצונו (רעותו) לעשות יותר, היא נסלחת גם אם לא משובחת.

⁷ בעל קרקעות - נחלות.

⁸ בסוף המדרש, חזרנו לפסוק מהפרשה בו פתח הדרשן: "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' " ולנקודה שהוא רוצה לעמוד עליה: בשבח הגישה המינימליסטית. כולנו ודאי שמנו לב לסדר היורד של הקרבנות מתחילת פרק א בספר ויקרא: בקר, צאן, עוף. וכעת בפרק ב מנחות פשוטות - "כאשר תשיג ידו" (ויקרא יד ל).

⁹ משפט פתיחה, מעין כותרת, המקובל במדרשים רבים בו נמנים החכמים שדרשותיהם מובאים בהמשך. ומן הסתם יד עורכי המדרשים הייתה כאן.

הכהן על חטאתו אשר חטא מאחת מאלה ונסלח לו" (ויקרא ה יג),¹⁰ ונאמר להלן: ¹¹ "ויקח לו את כל אלה ויבתר אותם בתווד" - מה "אלה" האמור כאן עשירית האיפה, אף "אלה" האמור להלן עשירית האיפה.¹² "ואל אלהינו כי ירבה לסלוח" (ישעיהו נה ז) - ר' יהודה בר סימון בשם ר' זעירא אף הקב"ה ויותר לנו סליחה אחת משלו ואיזו? זו עשירית האיפה: "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה'".¹³

שם סימן ה

"ושסע אתו בכנפיו ולא יבדיל" (ויקרא א יז). אמר ר' יוחנן: הדיוט הזה, אם מריח הוא ריח כנפיו, נפשו סוללת עליו.¹⁴ ואתה אומר: יקרב לגבי מזבח. וכל כך למה? כדי שיהא מזבח מהודר בקורבנו של עני. אגריפס המלך ביקש להקריב אלף עולות ביום אחד. שלח ואמר לכהן: אל יקריב אדם היום חוץ ממני. בא עני אחד ובידו שני תורים אמר לו: הקרב לי את אלו. אמר לו: המלך ציוני ואמר לי: אל יקריב אדם חוץ ממני היום. אמר לו: אדוני כהן, ארבעה אני צד בכל יום, אני מקריב שנים ומתפרנס בשנים. אם אי אתה מקריב אתה חותך פרנסתי. נטלם והקריבם. נראה לו לאגריפס המלך בחלום: קרבנו של עני קָדְמָךְ. שלח ואמר לכהן: לא כך אמרתי לך: אל יקריב אדם חוץ ממני היום? אמר לו: אדני המלך, בא עני אחד ובידו שני תורים. אמר לי: הקרב לי את אלו. אמרתי לו: המלך ציוני ואמר לי: אל יקריב אדם חוץ ממני היום. אמר לי: ארבעה אני צד בכל יום, אני מקריב שנים ומתפרנס בשנים. אם אי אתה מקריבם, אתה חותך פרנסתי. לא היה לי להקריב? אמר לו: יפה עשית כל מה שעשית. ... מעשה באשה אחת שהביאה קומץ אחד של סולת, והיה כהן מבזה עליה ואומר: ראו מה הן מקריבות! מה בזה לאכול, מה בזה להקריב? נראה לכהן בחלום: אל תבזה עליה, כאילו נפשה הקריבה. והלא דברים קל וחומר: ומה אם מי שאינו מקריב נפש כתוב בו "נפש", מי שהוא מביא נפש על אחת כמה וכמה. הוי: כאילו נפשה הקריבה.¹⁵

שם סימן ו

"והביאה אל בני אהרן הכהנים" (ויקרא ב ב). תני ר' חייא: ואפילו הם רבואות.¹⁶ א"ר יוחנן: "ברוב עם הדרת מלך" (משלי יד כח).¹⁷ "וקמץ משם מלא קומצו מסלתה ומשמנה" - מסלתה ולא כל סלתה, משמנה ולא כל שמנה.¹⁸ הרי שהביא מנחתו מגליא ומאספמיא ומחברותיה, וראה את הכהן שהקמץ ואכל את השאר, אמר: אוי לי! כל הצער הזה שנצטערתי בשביל זה שיאכל? והיו מפייסין אותו ואומרים לו: ומה אם זה שלא נצטער אלא שני פסיעות בין האולם למזבח זכה לאכול, אתה שנצטערת כל הצער הזה, על אחת כמה וכמה.¹⁹

¹⁰ כאן 'קופץ' המדרש לפרק ה בפרשתנו לקרבן מנחה של חטאת, לא של נדבה כמו זה שבתחילת הפרשה, קרבן הידוע בשמו "עשירית האיפה" (שאלה לשולחן שבת: איפה יש עוד קרבנות שהם "עשירית האיפה"? תשובה במים האחרונים). להלכה, קרבן מנחה של נדבה הוא מינימום עשירית האיפה (מה שנקרא בתורה גם "עשרון") ואילו קרבן מנחה של חטאת הוא בדיוק עשירית האיפה. ראה הערך [קרבן מנחה](#) בויקיפדיה..

¹¹ "להלך" בלשון המדרש איננו "בהמשך" כמו בלשוננו היום, אלא: במקום אחר, שם.

¹² ראה מקבילה מורחבת בבראשית רבה מד יד: "ויאמר אליו קחה לי עגלה משולשת ועז משולשת ואיל משולש וגו' - הראה לו שלשה מיני פרים ושלשה מיני שעירים וג' מיני אלים. ג' מיני פרים - פר יום הכפורים ופר הבא על כל המצוות ועגלה ערופה. ג' מיני שעירים - שעירי רגלים שעירי ראשי חדשים ושעירה שליחיד. ג' מיני אלים - אשם וודאי אשם תלוי וכבשה שליחיד ... ויקח לו את כל אלה וגו'". ושם מוחלפות השיטות בין ר' שמעון בן יוחי ורבנן אם הקב"ה הראה לאברהם גם את הקרבן המינימלי של עשירית האיפה או לא. כך או כך, שיטה אחת אומרת שקרבן מנחה הפשוט הוא חידוש של ספר ויקרא והאחרת טוענת שגם אברהם שהביא את כל הקרבנות שהביא, כן ראה או ידע שיש גם קרבן פשוט יותר מכל מה שהביא.

¹³ המדרש שם שקצרנו בו, פותח בפסוק מישעיהו נה ז: "יִעֲזֹב רֶשַׁע דָּרְכּוֹ וְאִישׁ אֶנֶן מְחַשְׁבֵּתִי וְיֵשֵׁב אֶל ה' וְיִרְחַמֶּהוּ וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יִרְבֶּה לְסָלוֹחַ" ומזהה אותו עם קרבן מנחה הפשוט דווקא. ריבוי הסליחה של הקב"ה, הוויתור שלו על משוגות בני האדם, בא לידי ביטוי במיוחד בריצוי בקרבן המנחה הכי פשוט והכי צנוע. ואפשר אגב, שוויתור זה עומד כנגד האמרה הידועה: "כל האומר הקב"ה ותרן - יותרו חייו" (בבא קמא נ ע"א). הקב"ה כן מוותר למי שבא בבקשת סליחה אמיתית. ראה גם הדואליות שבנשיאת פנים (ססרי נשא מב, ראש השנה יז ע"ב).

¹⁴ סולדת. העוף קרב למזבח בשלמותו וכתוצאה מזה יש ריח רע של שריפת הנוצות. וכל כך למה? כדי שקורבנו של העני לא יראה קטן. ¹⁵ הדרשן בא להדגיש שדווקא בפרק ב של פרשתנו בו מדובר על מנחה של חטים או שעורים מוזכרת המילה "נפש", בעוד שבפרק א בו מובאים בעלי חיים, לא מוזכרת מילה זו. משמע, הנפש איננה בקרבן, בדבר שמובא בית ה', אלא במקריב, באדם שבא אל בית ה'. והעיקר הוא ההקרה והקירבה ולא הקרבן עצמו. ראה מדרש אגדה (בובר) ויקרא פרק ב: "ונפש כי תקריב. מלמד שהנפש הנדיבה אפילו כל שהוא מביאה מתקבל ממנה מיד". ועדיין הקל וחומר צריך עיון, בפרט המילים: "מי שהוא מביא נפש, על אחת כמה וכמה".

¹⁶ כהנים רבים במשמרת ואין שם קרבנות רבים באותו יום וכולם שותפים בקרבן המנחה המועט.

¹⁷ שזה כבוד שמים. אבל מה עם העני שרואה שכל כך הרבה כהנים משתתפים במנחתו הפשוטה והדלה?

¹⁸ אלא מה שיכיל קומצו של הכהן. וזהו שעולה על המזבח. השאר, אם וכנה שנשאר ניתן לכהנים לאכילה.

¹⁹ "אחרי העני הולך העניו" והעוני החומרי הופך גם לצער ולענות נפשית כשהאדם המקריב קרבן מנחה רואה בקמיצת הכהן ובאכילתו ובכהנים המרובים שסביבו, את דלות הקרבן שהביא. המדרש ער גם לצד זה של "נפש כי תקריב", הנפש המתענה ומייסרת ומצטערת

שם סימן ז

שתי מנחות הן: "אם מנחה על המחבת קרבנד, סולת בלולה בשמן מצה תהיה" (ויקרא ב ה), "ואם מנחת מרחשת, סולת בשמן תיעשה" (שם ב ז). ובשתיהן הוא אומר: "והבאת את המנחה אשר יעשה מאלה לה' " (שם ב ח). מה בין מחבת למרחשת? שזו תִּבְלָל בשמן וזו תעשה בשמן כל צרכה.²⁰ ואמרו חכמים במשנה: מרחשת עמוקה - מעשיה רוחשים, מחבת צפה - מעשיה קשים.²¹ כיצד? שלא יאמר אדם: אלך ואעשה דברים מכוערים ודברים שאינן ראויין ואביא מנחה על מחבת ואהיה אהוב לפני המקום. אמר לו הקב"ה: בני, מפני מה לא בללת מעשיך בדברי תורה? שאין "שמן" אלא תורה ואין "שמן" אלא מעשים טובים. וכן הוא אומר: "לרית שמניך טובים שמן תורק שמך" (שיר השירים א ג) - שכרינו שבאנו ללמוד תורתך, שפכת לנו תורה כשמן המורק מכלי לכלי ואין קולו נשמע. לכך נאמר: שמן תורק שמך". "על כן עלמות אהבוך" (שם) - ואפילו אומות העולם מכירים בחכמה ובבינה ובדעה ובהשכל מגיעים לגופה של תורתך, היו אוהבים אותך אהבה גמורה. בין כשהוא טוב להם בין כשהוא רע להם. לכך נאמר: "עלמות אהבוך" ...²²

קרא אדם ולא שנה - עדיין בחוץ עומד. שנה ולא קרא - עדיין בחוץ עומד. קרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים, דומה למי שנעלמו ממנו סתרי תורה, שנאמר: "כי אחרי שובי נחמתי ... בושתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעוריי" (ירמיה לא, יח). אבל קרא אדם תורה נביאים וכתובים, ושנה משנה מדרש הלכות ואגדות, ושמם תלמידי חכמים, אפילו מת עליו או נהרג עליו, הרי הוא בשמחה לעולם. לכך נאמר: "על כן עלמות אהבוך".²³

"מרחשת עמוקה מעשיה רוחשין" כיצד? יש בו באדם תורה, יהיה נזהר שלא יבא לידי עון וחטא. אמר לו הקב"ה: בני, ברוך אתה ותהיה לך קורת רוח בעולם ויטמנו דברי תורה בפיך לעולם. אשרי אדם שיש בו דברי תורה ושמורים בידו ויודע להשיב בהן תשובה שלימה במקומה. עליו הכתוב אומר: "מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונות ידלנה" (משלי כ ה). ואומר: "ממעמקים קראתיך ה' " (תהלים קל א). ואומר: "תפילה לעני כי יעטוף" (תהלים קב א).²⁴ ברוך מי שאמר והיה העולם אמן אמן אמן.²⁵

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: תשובה לשאלה על "עשירית האיפה" (הערה 10 לעיל): העומר (שמות טז לו), מנחת חינוך הכהנים (ויקרא ו יג), מנחת סוטה (במדבר ה טו). ויש עוד "עשירית האיפה" במנחות הבאות כנסכים, כמו בקרבן התמיד בכל יום, אבל כוונתנו הייתה למנחות 'עצמאיות'. ואולי יש עוד שלא זכרנו.

להוכח הקרבן הדל שהביא. בפרט אם טרח בדרך רחוקה ובתלאותיה (מה עם ההוצאות הכספיות שבדרך?) וזה כל מה שיצא לבסוף. לפיכך צריכים גם הנוכחים: הכהנים והישראלים שמסביב, לפייס את אותו עני ולשבח אותו על טרחתו הגדולה, גם אם הקרבן שהביא והקומץ שנקמץ ממנו לא "השביע את הארץ".

²⁰ במנחה על מחבת, המאפה נבלל בשמן ומטוגן על המחבת. במנחת מרחשת המאפה מוכנס לשמן עמוק.

²¹ מסכת מנחות פרק ה משנה ח: "האומר הרי עלי במחבת לא יביא במרחשת, במרחשת - לא יביא במחבת. ומה בין מחבת למרחשת? אלא שהמרחשת יש לה כיסוי והמחבת אין לה כיסוי דברי רבי יוסי הגלילי. רבי חנניה בן גמליאל אומר: מרחשת עמוקה ומעשיה רוחשים ומחבת צפה ומעשיה קשים".

²² בקטע שהשמטנו כאן, יש מדרש נפלא על גיל חמישים. לכל מי שחוגג יום הולדת עגול. נא לעיין במקור.

²³ דורש עלמות- על מוות. ומדרשים רבים דרשו פסוק זה על תלמידי חכמים שנהרגו על קידוש השם (מכילתא דרבי ישמעאל בשלח מסכתא דשירה פרשה ג, ספרי דברים פסקא שמג ועוד).

²⁴ לאחר שהארכנו לדרוש בשבח מנחת המרחשת "העמוקה", נראה שבפסוק האחרון: "תפילה לעני כי יעטוף" יש דווקא חזרה למנחה הבלולה (בלול, יעטוף) - אולי בהשפעת הפסוק הקודם "ממעמקים קראתיך". גם מי שאינו יודע להשיב תשובה שלימה במקומה בדברי תורה, אבל יודע לשוב בתשובה שלימה לפני המקום בעטיפת העני - רצוי הוא למקום כמנחה הפשוטה ביותר: מנחת מחבת. וגם הפייטן אומר: "השומר שבת, הבן עם הבת, לאל יירצו, כמנחה על מחבת".

²⁵ אם סיומת זו היא של הדרשן, הרי לנו מקור קדום, אולי ראשוני למטבע התפילה "ברוך שאמר והיה העולם", שאנו אומרים בכל יום. אבל נראה שזו מלאכת העורך ולא הדרשן. אם כך, אז המקור הוא אולי מתקופת הגאונים כפי שמופיע במסכת גרים פרק א הלכה א: "הרוצה להתגייר אין מקבלין אותו מיד, אלא אומרים לו, מה לך להתגייר, והרי אתה רואה את האומה הזאת נמוכה וסגופה מכל האומות ... אם אמר איני כדאי ליתן צוארי בעול מי שאמר והיה העולם ברוך הוא, מקבלין אותו מיד, ואם לאו נפטר והולך לו". ראה דברינו [קבלת גרים](#) במגילת רות. וכל היודע עוד בעניין זה, אנא ימחר שמועתו לשמחנו.